

JAČANJE LOKALNIH ZAJEDNICA GRADOVA DUŽ DUNAVA UMREŽAVANJEM, DIGITALIZACIJOM I EDUKACIJOM: DANURB PROJEKT

Aleksandra Đukić¹, Jelena Marić², Emilija Jović³

Apstrakt: U ovom radu biće predstavljeni rezultati dva projekta finansiranih od strane Evropske Unije - *Interreg* Danube: DANURB i DANURB+ (Danube Urban Brand). Učesnici na ovom projektu su partneri iz sedam evropskih zemalja uključujući Srbiju, sa osnovnim ciljem da se podstakne razvoj gradova duž Dunavskog regiona. Jedan od prioritetnih ciljeva je bio osnaživanje održivog turizma zasnovanog na kulturnom i prirodnom nasleđu i prekograničnoj saradnji. Fokus projekta je na malim i srednjim gradovima na Dunavu, koji se suočavaju i bore sa problemom konstantnog opadanja broja stanovnika, uprkos prirodnim i stvorenim resursima i potencijalima koje poseduju. Na teritoriji Srbije saradnja je realizovana sa Golubcem, Somborom, Smederevom i Bačkom Palankom.

Prikazani rezultati projekta podeljeni su u tri kategorije: (01) Umrežavanje i saradnja sa lokalnim samoupravama i stejkholderima; (02) Digitalizacija i korišćenje IKT-a u cilju afirmacije vrednosti materijalnog i nematerijalnog nasleđa i (03) Edukacija i saradnja sa studentima. Ovi rezultati uključuju formiranje jedinstvene digitlane platforme za stejkholdere, kao i mobilne aplikacije za turiste, izradu digitalnog i analognog Atlasa. Zatim, prikaz i sistematizacija prirodnih resursa, potencijala i predloga za pokretanje privrednog razvoja gradova, kao i aktivno umrežavanje eksperata i zajednice kroz radionice i sastanke sa lokalnom samoupravom, i pružanje ekspertske pomoći u oblasti arhitekture i urbanizma. Jedan od značajnih rezultata projekta jeste i afirmacija lokalnog nasleđa i otvorenih javnih prostora, izgradnjom parka „Dunavski paviljon” u Golupcu i iscrtavanjem murala sa tematskim prikazom nematerijalnog lokalnog nasleđa u Somboru. Svi navedeni rezultati projekta aktivno utiču na jačane lokalnih zajednica malih i srednjih gradova na Dunavu, kroz umrežavanje, digitalizaciju i edukaciju.

Ključne reči: Umrežavanje, Dunavski gradovi, Nasleđe, Digitalizacija, Edukacija, Turizam, DANURB

STRENGTHENING LOCAL COMMUNITIES OF SMALL TOWNS AND SETTLEMENTS THROUGH NETWORKING, DIGITALIZATION AND EDUCATION_DANURB PROJECT

Abstract: In this paper, we will present the results of a project financed by the European Union - *Interreg* projects DANURB and DANURB+ (Danube Urban Brand). These projects included seven European countries including Serbia, with the basic idea of encouraging the

¹ Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, Bulevar kralja Aleksandra 73, adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-7815-6588

² Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, Bulevar kralja Aleksandra 73, jelena.marić1989@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-3906-850X

³ Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, Bulevar kralja Aleksandra 73, emilija.jovic@arh.bg.ac.rs

development of cities along the Danube region by empowering sustainable tourism based on cultural and natural heritage and cross-border collaboration. The focus of the projects was on small and medium-sized cities on the Danube, which are actively facing and struggling with the problem of constant urban shrinkage, despite the natural and built potentials. On the territory of Serbia, cooperation was realized with Golubac, Sombor, Smederevo, and Bačka Palanka.

The presented results of the project are divided into three categories: (01) Networking and cooperation with local governments and stakeholders; (02) Digitization and use of ICT to affirm the value of tangible and intangible heritage and (03) Education and cooperation with students. These results include the formation of a unique digital platform for stakeholders, as well as mobile applications for tourists, and the creation of a digital and analog Atlas. Also, active networking through workshops and meetings with local municipalities, providing expert assistance in the field of architecture and urbanism, as well as the affirmation of local heritage and open public spaces through the development of the "Danube Pavilion" in Golupac and the mural with a thematic representation of intangible local heritage in Sombor. All the aforementioned results of the project actively influence the strengthening of local communities of small and medium-sized towns on the Danube, through networking, digitization, and education.

Key words: Networking, Danubian cities, Heritage, Digitalization, Education, Tourism, DANUrB

UVOD INTERREG PROJEKTI DANUrB I DANUrB+

Ova dva INTERREG Danube projekta započeta su 2017. godine, odnosno 2021. godine, a jedan od partnera na oba projekta je bio i Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet. Na projektu je učestvovalo 34 partnera i pridruženih partnera (lokalnih zajednica, NVO) iz naučno-istraživačke i ekspertске grane arhitekture i urbanizma, kao i iz srodnih oblasti. Projekat DANUrB/DANUrB+ je sproveden u okviru INTERREG Dunavskog Transnacionalnog Programa Evropske unije. Pun naziv projekta glasio je „DANube Urban Brand + Izgradnja regionalne i lokalne otpornosti kroz valorizaciju kulturnog nasleđa Dunava“ (Joklova et al., 2019.). Projekat je obuhvatao sedam evropskih zemalja i veliki broj fakulteta, udruženja i nevladinih organizacija. Komparativna prednost projekta jeste upravo u bliskoj, efikasnoj i usmerenoj saradnji sa lokalnom zajednicom, lokalnim stejkholderima, a fokus projekta bio je na malim i srednjim gradovima Dunavskog regiona koji imaju značajno kulturno istorijsko materijalno ili nematerijalno nasleđe ili prirodni pejzaž pod zaštitom, kao potencijal za dalji razvoj. Na teritoriji Republike Srbije bili su uključeni Golubac, Sombor, Smederevo i Bačka Palanka, kao gradovi koji zadovoljavaju većinu postavljenih uslova. Fokus je bio na osnaživanju lokalnih zajednica da iskoriste potencijal kulturnog nasleđa i svog geografskog konteksta (priobalje, pogranična pozicija), kako bi se povećala atraktivnost okruženja (Djukic et al., 2023.).

Za vreme trajanja projekta, a kroz različite medijume, platforme i događaje, podstaknut je održivi turizam zasnovan na kulturnom i prirodnom nasleđu i međunarodnoj saradnji.

Rezultati projekta koji se odnose na tri gorepomenuta grada u Republici Srbiji, podeljeni su u tri kategorije: (01) Umrežavanje i saradnja sa lokalnim samoupravama i stejkholderima; (02) Digitalizacija i korišćenje IKT-a u cilju afirmacije vrednosti materijalog i nematerijalnog nasleđa i (03) Edukacija i saradnja sa studentima.

(01) UMREŽAVANJE I SARADNJA SA LOKALNIM SAMOUPRAVAMA I STEJKHOLDERIMA

Jedan od glavnih ciljeva ovih projekata jeste aktivna saradnja sa različitim kategorijama stejkholdera. Ona je realizovana pomoću različitih aktivnosti: realizacijom tematskih radionica na terenu, „online radionica“ za edukaciju stejkholdera, radionicama sa decom (predškolskog uzrasta i sa decom iz osnovne škole) na promovisanju i valorizaciji lokalnog nasleđa, radionicama sa fokus grupama na definisanju ulaznih podataka za akcione planove i odabir pilot projekata (Slika 1. i Slika 2.), anketiranjem i intervjuisanjem građana, sastancima sa lokalnom samoupravom i udruženjima građana. Dodatna vrednost projekta jeste i podsticanje prekogranične saradnje između „gradova blizanaca“ (lociranih u različitim zemljama duž Dunava jedan naspram drugog).

Osnovni, a upotrebljivi rezultati proistekli kroz pomenute aktivnosti jesu: publikacija objedinjene Dunavske Strategije za razvoj održivog turizma, digitalni i analogni Atlas skrivenih prirodnih i kulturnih vrednosti i Akcioni planovi izrađeni za pojedinačne odabrane gradove na Dunavu. Akcioni planovi rađeni su za gradove Golubac i Sombor, a kao sastavni delovi Akcionih planova razvijeni su i konkretni „Pilot“ projekti koji imaju direktnu upotrebljivu vrednost za lokalno stanovništvo. Jedan od Pilot projekata realizovanih na teritoriji Srbije je i projekat „Mural u Stapar“ (Slika 3) rađen u saradnji sa lokalnim stanovništvom i predstavnicima udruženja „Staparska ruža“. Zgrada lokalne zajednice u naselju Stapar, u blizini Sombora dobila je novo obeležje kroz mural koji su naslikali umetnici iz Beograda. Ovaj projekat je zahtevao rad na istraživanju lokalnog nasleđa (materijalnog i nematerijalnog), analizi potencijalnih lokacija za intervenciju u prostoru, a zatim i samo oslikavanje murala, koji predstavlja modernu interpretaciju nematerijalnog kulturnog nasleđa - Staparske ruže, koja je vekovima bila deo lokalne tradicije. Prostor odabran za ovaj mural postao je novo obeležje naselja dobivši jedinstveni identitet, a objekat je postao novi reper i i centar okupljanja stanovnika (Slika 3).

Slika 1 i Slika 2.: Radionice sa lokalnom zajednicom u Golubcu (levo) 2018, izvor: DANUrB, Danijela Milovanović Rodić.

Slika 3: Mural u Stapar, Sombor, 2021, autor: Nikola Mihajlović.

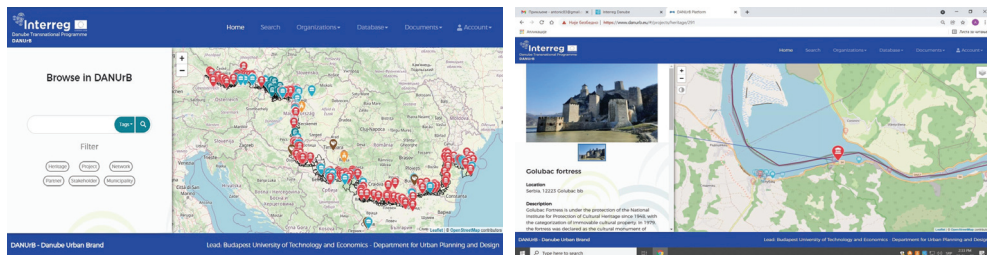
(02) DIGITALIZACIJA MATERIJALOG I NEMATERIJALNOG NASLEĐA

U savremenom dobu, korišćenje informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT), postaje imperativ i medijum za prenošenje i skupljanje akumuliranih saznanja i iskustva iz različitih oblasti. Digitalizacija nasleđa predstavlja inovativni način valorizacije kulturnog dobra, kao i uvećanje vidljivosti lokalnog nasleđa koji je često poznat samo lokalnom stanovništvu (Lynch, 1960; Sepe, 2013; Morrison, 2018; Petrovski et al., 2024.). Digitalne tehnologije takođe podstiču proces brendiranja grada. Primena digitalizacije može proširiti kapacitet kulturnih i istorijskih lokacija kroz različite medijume (virtuelna stvarnost, proširena stvarnost, digitalne platforme i mobilne aplikacije). Uvođenje ovih interaktivnih principa ne utiče samo na turizam, već i na međusobnu prekograničnu saradnju (Smaniotto C. et al., 2018; Petrovski et al., 2024.).

Digitalizacijom se može značajno doprineti razvoju turizma i to kroz različite aspekte: kreiranjem jednostavnih i zanimljivih prezentacija lokalnog nasleđa koje privlače turiste; omogućavanjem bolje dostupnosti informacija široj publici; identifikacijom zaboravljenog ili marginalizovanog nasleđa. Osim unapređenja razvoja turizma, značajna je i mogućnost ostvarivanja konekcije između gradova koji dele slične kulturne obrasce u domenu nasleđa, zanata i lokalnih proizvoda. Gradovi sa sličnim kulurološkim obrascima (zajednička istorija, kultura, folklor, kulturno ili arhitektonsko dobro, materijalno i nematerijalno nasleđe) često nisu u prilici da međusobno sarađuju i razmenjuju iskustva. IKT zapravo daje tu mogućnost, da se proširi iskustvo i razmeni znanje, kao i da se određene informacije približe stanovništvu. Ovaj fenomen deljenog nasleđa prepoznat je kod korišćenja Digitalne platforme i Digitalnog Atlasa, koji sadrže niz podataka koji povezuju različite gradove duž Dunava (Djukic et al., 2023.).

Digitalna platforma pruža otvoreni pristup informacijama o materijalnom i nematerijalnom nasleđu, o stejkholderima, usvojenim strategijama i akcionim planovima, kao i drugim primerima dobre prakse koji su prikupljeni tokom trajanja projekta (Slika 4. i Slika 5.). Platforma je stvorena kako bi se podstaklo umrežavanje stejkholdera malih i

srednjih gradova duž Dunava. Rađena je u GIS-u, interaktivna je i sadrži informacije koje pomažu da se razume nasleđe, sagleda kulturno-istorijski i geografski kontekst grada. Na ovaj način, promoviše se i podstiče turizam, što direktno utiče na ekonomske resurse grada i mogućnosti za njegov razvoj. Ova platforma je aktivna i nakon završetka DANuRB projekta i otvorena je za samostalno korišćenje svim stejkholderima (Djukic et al., 2023.).

Slika 4. i Slika 5.: DANuRB platforma sa oznakama i filterima za pretraživanje – primer Golubac (izvor: Istvan Shandor (PocketGuide) i BME), izvor: <https://www.danurb.eu/#/>

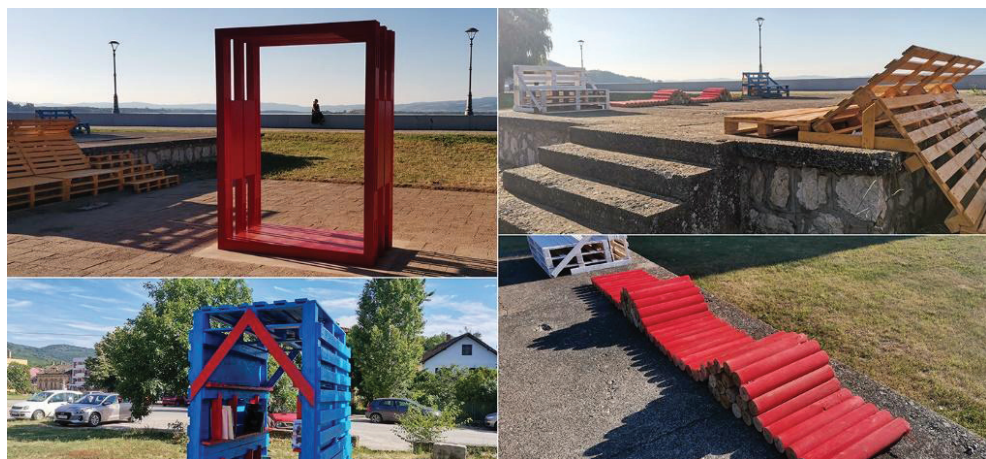
(03) EDUKACIJA I SARADNJA SA STUDENTIMA

Značajan deo projekta je fokusiran i na aktivno uključivanje studenata iz oblasti arhitekture i urbanizma na realizaciji pojedinih aktivnosti. Osnovne aktivnosti obuhvatale su: istraživački rad (prikupljanje podataka, anketiranje građana), sastanke sa lokalnim stejkholderima uključujući gradsku upravu, projektovanje odabranih lokacija, prezentovanje studentskih projekata kako lokalnom stanovništvu i samoupravi tako i ekspertima na nacionalnim i međunarodnim izložbama (Đukić, Maric, Antonic, 2024). Jedan od realizovanih Pilot projekata za grad Golubac je uključivao rad sa studentima četvrte godine Arhitektonskog fakulteta u Beogradu. Izrada projekta je trajala jedan semestar, a ceo proces izrade projekta je sproveden u okviru predmeta STUDIO 06 Urbanizam. Praktičan deo projekta je realizovan organizovanjem studentskog kampa (DANuRB+ building camp for students). Rezultat ove tematske radionice je intervencija u urbanom okruženju – rekonstrukcija otvorenog javnog prostora u priobalju, realizovana 2021. godine (Slika 6. i Slika 7.). Ova realizacija je zahtevala pre svega ekstenzivne pripreme, kao i veoma aktivnu saradnju sa lokalnom samoupravom i prekograničnu saradnju sa gradom Moldava Nova u Rumuniji.

Sam proces izrade parka je podeljen u nekoliko faza. Prva faza je podrazumevala upoznavanje studenata sa kontekstom, sa lokacijom, kao i sa lokalnim stanovništvom. Lokacija koja je zajedno sa stejkholderima odabrana za prostornu intervenciju bila je nekadašnja pozornica – zapuštena betonska platforma, okružena urbanim zelenilom u priobalju, a istovremeno i u centru grada. Tokom semestra, studenti su predlagali projektna rešenja koja su uključivala i prateće modele sa jedinstvenim urbanim mobilijarom za različite aktivnosti različitih grupa korisnika u otvorenom javnom prostoru. Sledeći korak bio projektovanje i dizajn odabranog uličnog mobilijara od strane mentora i stejkholdera. Izbor mobilijara kao i optimizacija predloženih rešenja je usklađivana sa mogućnostima u tehnološkom i finansijskom smislu. Intervencije koje su sprovedene na terenu au takođe bile podeljene u faze. Ideja je bila da rad na terenu predstavlja simulaciju gradilišta, kako bi studenti kroz praktičan rad prošli značajne elemente edukacije, od raščišćavanja terena, preko betoniranja postavke za park do izrade, odnosno finalne obrade i bojenja pojedinačnog urbanog mobilijara. Za izradu mobilijara pretežno su korišćeni reciklirani materijali (stare drvene palete, drvene oblice, letve i daske). Prostorne instalacije su osvetljene solarnim lampama, kako bi park bio funkcionalan bezbedan i tokom večernjih sati. Angažovanje lokalne zajednice bilo je ključ za uspeh ovog Pilot projekta.

Jačanje lokalnih zajednica gradova duž dunava umrežavanjem, digitalizacijom i edukacijom: DANUrB projekat

Građani su aktivno učestvovali u celokupnom procesu izrade, kao i odabiru naziva za novi park - "Dunavski paviljon", a medijska promocija projekta doprinela je osećaju pripadnosti, emotivne povezanosti sa mestom i novi park je postao značajan deo lokalnog identiteta, a sve primenom koncepta *Placemaking* (Menezes, Hansen & Djukic, 2023.).

Slika 6. i Slika 7. Proces rada na izgradnji "Dunavskog paviljona" u Golupcu, 2021, (izvor: J. Marić, B. Antonić)

ZAKLJUČAK

Rezultati INTERREG Danube projekata DANUrB i DANUrB+ su pokazali da je moguće pokrenuti razvoj malih i srednjih gradova duž Dunava jačanjem održivog kulturnog turizma. Neophodno je primeniti integrativni pristup i istovremeno raditi na razvijanju potencijala lokalne zajednice, jačanjem svesti stanovnika o značaju identiteta, očuvanju lokalne tradicije, kulturnog materijalnog i nematerijalnog nasleđa i prirodnih predela. Edukacijom stanovnika,

posebno mladih naraštaja podižemo njihovu sposobnost da se aktivno uključe u planiranje svog grada, međusobno povežu sa stanovnicima drugih sličih gradova u regionu i Evropi i podignu svest o značaju kulturnog nasleđa za razvoj svog grada. Istovremeno se osnažuje ponos građana prema svom kraju i okruženju što dodatno jača kapacitete i spremnost da tu ostanu i razvijaju svoj grad.

Digitalne alatke poput digitalne platforme, digitalnog atlasa, besplatnih aplikacija za vođenje turista kroz gradove olakšavaju razmenu znanja, dobre prakse, pozitivnih i negativnih iskustava između stejkholdera različitih gradova, ali i omogućavaju jednostavan, brz i efikasan način pristupu različitim informacijama o neidentifikovanom kulturnom materijanom i nematerijalnom nasleđu, ekonomskom razvoju gradova, demografiji, preduzetim akcijama za održivi razvoj, akcionim planovima i predloženim pilot projektima. Na ovaj način meže se poboljšati komunikacija između lokalnog stanovništva, lokalne uprave, potencijalnih investitora i profesionalaca koji rade na izradi planskih dokumenata i realizuju pojedine odabrane projekte. Takođe, prekograničnim povezivanjem gradova i učenjem od drugih omogućava se prevazilaženje početnih teškoća u vezi odabira značajnih projekata, načina njihovog pokretanja i izbegavanja poteškoća u njihovoj realizaciji.

Na ovaj način se aktivno pomaže lokalnoj zajednici koja nema dovoljno materijalnih sredstava ni drugih resursa da realizuje ideje i pokrene projekte koji bi zaustavili njihovo dalje opadanje.

REFERENCE

- Đukić, A., Maric, J., Antonic, B. (2024). Teaching Placemaking to Local Communities and Architecture Students, *EuropeNow* 57, June 17, 2024. <https://www.europenowjournal.org/issue-57-june-2024/>.
- Djukic, A., Stober, D., Tiano, T., Negru, M., Maric, J., Sepe, M., Agisilaos Economou, A. (2023). Placemaking and Networking of Heritage for Sustainable Tourism. In: Costa, C.S., Fathi M., García-Esparza, J. A., Djukic, A., Conor Horan, C., Rotondo, F. (Eds.), *Dynamics of Placemaking Volume 1*, Brill, Leiden, Boston (pp.11-37).
- Joklova, V., Djukic, A., Harmanescu, M. & Jančova, N. (2019). Conceptual Approaches to Environmental Quality and Livability in Smaller Cities. In: Benko, M., Gregor, P., Kadar, B. & Vitkova, L. (Eds.), *Book on the Unexplored Cultural Heritage in Communities by the Danube: DANURB 2017-2019* (pp. 104-112). Bratislava: Gasset. ISBN: 978-80-87079-63-8.
- Lynch, K. (1960) *The image of the city*, MIT Press.
- Menezes, M., Hansen, P., Djukic, A. (2023). Social Inclusiveness in Placemaking. In: Costa, C.S., Fathi M., García-Esparza, J. A., Djukic, A., Conor Horan, C., Rotondo, F. (Eds.), *Dynamics of Placemaking Volume 1*, Brill, Leiden, Boston (pp.204-226).
- Morrison, J. (2018). <https://calvium.com/a-definition-of-digital-placemaking-for-urban-regeneration/>.
- Petrovski, Aleksandar; Djukic, Aleksandra; Maric, Jelena; Kazak, Jan (2024). Digital Tools and Digital Pedagogy for Placemaking. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*. Emerald. AHC list. DOI 10.1108/ARCH-01-2024-0036.
- Sepe, M. (2013) *Planning and Place in the City. Mapping Place Identity*. Routledge.
- Smaniotto Costa, C., Artopoulos, G., Djukic, A. (2018). Reframing digital practices in mediated public open spaces associated with cultural heritage. *Journal of Communication and Languages*, N. 48, 2018., *Cities of the Future* (pp. 143-163). ISSN 2183-7198.